

Kort verslag werkbezoek commissie SZW aan de SVB, locatie Utrecht

Op maandag 21 oktober 2024 hebben een aantal leden van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid van de Eerste Kamer van 14.00 – 17.00 uur een werkbezoek afgelegd aan de SVB in Utrecht. Aan dit werkbezoek hebben deelgenomen de leden: Carla Moonen (D66; ondervoorzitter commissie), Elly van Wijk (BBB), Roel van Gurp en Artie Ramsodit (beiden GroenLinks-PvdA), Paulien Geerdink (VVD), Martin van Rooijen (50PLUS) en Auke van der Goot (OPNL). Zij werden ondersteund door leden van de commissiestaf SZW en de persvoorlichter.

Welkomstwoord en inleiding

De delegatie wordt welkom geheten door Diana Starmans en Hellen van Dongen, beiden lid van de Raad van Bestuur van de SVB en door Mario Wissink, locatiemanager Utrecht. Met de leden van de Raad van Bestuur is eerder kennisgemaakt tijdens het gesprek in de Eerste Kamer van 25 juni 2024. In hun inleiding staat de SVB stil bij het belang van de uitvoering en met name het feit dat het vertrouwen van burgers valt of staat bij deze *first line of defense*. De SVB toont zich verheugd over de warme interesse vanuit de Eerste Kamer en geeft aan parallellen te zien tussen het werk in de uitvoering en de toetsing op uitvoerbaarheid. De locatiemanager is blij de senatoren te kunnen ontvangen en trots te kunnen laten zien hoe het er op de werkvloer echt aan toe gaat.

Speeddates

Tijdens een viertal speeddates treden de aanwezige senatoren in tweetallen in gesprek met medewerkers die uitvoering geven aan een aantal grote regelingen (AOW, AKW, AIO). Door de oogharen bezien benoemen deze medewerkers een aantal belangrijke knelpunten in de uitvoering: de verdergaande internationalisering die zorgt voor toename in de complexiteit bij afhandeling van aanvragen; de (beperkte) toegang tot verrijkte persoonlijke informatie (via Suwinet) door medewerkers. Om die toegang te verbeteren is het nodig een betere balans te vinden tussen voorzienbaarheid en transparantie enerzijds en wendbaarheid in de uitvoering anderzijds, temeer het vaak gegevensdeling tussen meerdere organisaties betreft. Ook wordt aandacht gevraagd voor de uitvoerbaarheid in relatie tot het vergroten van het vertrouwen in de burger. Vertrouwen is goed en nodig, maar aanvragen moeten wel controleerbaar blijven. Als alles neerkomt op handhaving achteraf, kan dit ook leiden tot nieuwe problemen in de uitvoering, zo wordt meegegeven.

Leefvormen in de AOW

De AOW is een robuuste regeling die reeds dateert uit 1957. Weliswaar is de AOW op onderdelen geactualiseerd, hetzij door wetswijzigingen, hetzij door jurisprudentie of door interpretatie in de uitvoering, er zijn ook onderdelen die knellen. Zo maakt bijvoorbeeld de leefvorm uit voor het antwoord op de vraag of senioren in aanmerking komen voor een AOW van 50% of van 70%. De manier waarop senioren samenwonen en/of een relatie hebben is de laatste 65 jaar sterk veranderd. Toepassing van de huidige leefvormregeling kan onbedoelde en ongewenste effecten hebben. Zo krijgen bijvoorbeeld twee gehuwde AOW'ers met een thuiswonend, meerderjarig kind, beiden slechts 50% AOW, terwijl in een huis waar twee ongehuwde AOW'ers met een thuiswonend, meerderjarig kind wonen, beiden 70% AOW ontvangen. Kortom, de huidige wetgeving sluit niet meer goed aan bij de beleving van mensen en de uitkomst van de beoordeling is vanuit burgerperspectief niet altijd meer voorspelbaar, aldus de SVB. Ook is de uitvoering bewerkelijk en vergt in veel gevallen een (mogelijk als subjectief ervaren) beoordeling achter de voordeur. Het systeem resulteert zogezegd in een boete op samenwonen, waardoor veel senioren liever hun eigen woning houden; iets wat de doorstroom op de woningmarkt niet ten goede komt. In maart 2021 is een verkenning uitgevoerd naar mogelijke varianten om te komen tot een andere invulling van het begrip leefvormen. Daarbij wordt de individualisering van de AOW onderzocht (met bijvoorbeeld de vraag op welk percentage AOW je dan uit zou kunnen komen zonder forse toename in de uitbetalingen) alsook de mogelijkheid om aan te sluiten bij het fiscaal partnerbegrip,

zoals dat door de Belastingdienst wordt gehanteerd. In dat geval is de uitvoering objectieverbaar(der) en voorspelbaar(der), maar is er minder snel sprake van partnerschap dan onder de huidige voorwaarden. Dat geval zou kunnen leiden tot een eenvoudiger uitvoering (en dus in minder uitvoeringskosten), maar ook tot een toename in de uitkeringslasten voor de AOW. De SVB geeft aan dat de eerste bevindingen in het onderzoek naar het gebruik van fiscaal partnerschap als uitgangspunt voor de AOW-toebedeling eind dit jaar worden verwacht en naar verwachting in december 2024 met de Kamers zullen worden gedeeld door middel van de Stand van de Uitvoering. De maatschappelijke kosten-batenanalyse wordt in de eerste helft van 2025 verwacht.

Een integrale kindregeling

De SVB is verantwoordelijk voor de uitvoering van diverse kindregelingen: de kinderbijslag, het kindgebonden budget, de kinderopvangtoeslag en de combinatiekorting. Ieder van deze regelingen kent zijn eigen systematiek en problematiek. Ter illustratie: de kinderbijslag en het kindgebonden budget zijn in de uitvoering nauw aan elkaar verbonden, maar de bijslag is een inkomensafhankelijke voorziening die per kwartaal wordt uitbetaald en is direct definitief, terwijl het budget een maandbetaling betreft die werkt met een voorschottensystematiek op grond van de AWIR. Waar de uitvoering van de kinderbijslag vanwege de eenvoud tamelijk goed verloopt met weinig niet-gebruik, valt bij het kindgebonden budget in de uitvoering op dat er sprake is van relatief hoge terugvordering c.q. nabetaling en een relatief hoog niet-gebruik.

De uitvoering wordt nog ingewikkelder wanneer er sprake is van een grensoverschrijdend element. In EU-verband vallen beide regelingen namelijk onder de gezamenlijke noemer 'gezinsbijslagen'. Wanneer voor een kind recht is op gezinsbijslag in meerdere landen dan bepaalt Europese regelgeving welk land met voorrang uitbetaald afhankelijk van het woonland en het werkland van de ouders, respectievelijk het verblijf van het kind. Aan de hand van een casus wordt de toename aan complexiteit geïllustreerd. Als belangrijkste knelpunten worden de beschikbaarheid van gegevens en het steeds vaker wijzigen in dossiers door seizoenswerk, uitzendwerk en thuiswerken genoemd. Een en ander leidt tot onzekerheid in de uitvoering en toename in het niet-gebruik.

Na deze inleidende toelichting gaan de senatoren met de SVB-medewerkers in gesprek over de mogelijkheden en onmogelijkheden om te komen tot een integrale kindregeling. Zo passeren diverse scenario's de revue, uiteenlopend van een volledig inkomensafhankelijke regeling tot een volledig inkomensafhankelijke regeling en een mogelijke hybride tussenvorm, die aansluit bij de bestaande praktijk.

Internationale dienstverlening

In 2023 was bij ongeveer 13% van de burgers sprake van een internationale situatie, bijvoorbeeld omdat burgers in een ander land wonen of in het verleden in een ander land hebben gewerkt. Deze 13% vergt echter wel bijna 50% van de uitvoeringscapaciteit van de SVB. Voor de verzekeringsvaststelling heeft de SVB te maken met nationale, Europese en internationale regels die lang niet altijd op elkaar aansluiten. De SVB verwacht dat door de toenemende internationalisering en vergrijzing de druk op de internationale dienstverlening alleen maar zal toenemen en dus op (korte) termijn onhoudbaar wordt. Om dit probleem voor te zijn is fundamentele vereenvoudiging noodzakelijk; een vereenvoudiging die aansluit bij de internationale rechtspraktijk. Zo illustreert een medewerker van de SVB dat bijvoorbeeld een goed bedoeld amendement in eerste instantie sympathiek lijkt, maar in de uitvoering wel tot zes lagen kan doorwerken. Voor een toekomstbestendige dienstverlening is het volgens de SVB in ieder geval nodig om de hoogte van de AOW los te koppelen van de leefvorm, om te komen tot een integrale kindregeling en om de internationale gegevensuitwisseling te bevorderen. Ook moet er een gedeelde strategische visie komen op hoe dienstverlening aan burgers in

internationale context verder kan worden vormgegeven en moet de stapeling van complexe regels worden voorkomen c.q. teruggedrongen.

Tot slot krijgen de senatoren uitleg over het Bureau Duitse Zaken van de SVB waar bovengenoemde knelpunten dagelijkse praktijk zijn. Dit bureau geeft voorlichting en advies aan mensen uit Nederland die in Duitsland wonen, werken, studeren of ondernemen. En aan mensen die vanuit Duitsland naar Nederland komen. Er is ook een Bureau Belgische Zaken. De bureaus geven niet alleen voorlichting over SZW wet- en regelgeving maar ook over regelingen van andere departementen, zoals OCW en VWS; een goed voorbeeld van één overheid.